

**Mevlânâ'nın Hayatı, Eserleri
ve
MEVLÂNÂ MÜZESİ**

Dr. Erdoğan EROL

MEVLÂNÂ'NIN HAYATI

Mevlânâ 30 Eylül 1207 yılında bugün Afganistan sınırları içerisinde bulunan İran'ın Horasan Vilâyeti'nin Belh şehrinde doğmuştur.

Mevlânâ'nın babası Belh Şehrinin ileri gelenlerinden olup, sağlığında **“Bilginlerin Sultanı”** ünvanını almış olan Hüseyin Hatibî oğlu Bahaeddin Vele'dir. Annesi ise Belh Emiri Rükneddin'in kızı Mümine Hatun'dur.

Sultanü'l-Ülemâ Bahaeddin Vele, bazı siyasi olaylar ve yaklaşmakta olan Moğol istilâsı nedeniyle 1212 veya 1213 yıllarında aile fertleri ve yakın dostları ile birlikte Belh'den ayrıldılar.

Sultanü'l-Ülemâ'nın ilk durağı Nişâbur oldu. Nişâbur şehrinde tanınmış mutasavvıf Ferîdüddin Attar ile de karışıldılar. Mevlânâ burada küçük yaşına rağmen Ferîdüddin Attar'ın ilgisini çekmiş ve taktirlerini kazanmıştır.

Kafiler önce Bağdat'a ve Kûfe yolundan Kâ'be'ye hareket etti. Hac farızasını yerine getirdikten sonra, dönüşte Şam'a uğradı. Şam'dan sonra Malatya, Erzincan, Sivas, Kayseri, Niğde yolu ile Lârende'ye (Karaman) geldiler. Karaman'da Subaşı Emir Mûsâ'nın yaptırdıkları medreseye yerleştiler.

1222 yılında Karaman'a gelen Sultanü'l-Ülemâ ve ailesi burada 7 yıl kaldılar. **Mevlânâ 1225 yılında Karaman'da Şerefeddin Lala'nın kızı Gevher Hatun ile evlendi. Mevlânâ'nın bu evlilikten Sultan Veled ve Alâeddin Çelebi adlı iki oğlu oldu. Yıllar sonra hanımı Gevher Hatun'u kaybeden Mevlânâ bir çocuklu dul olan Kerrâ Hatun ile ikinci evliliğini yaptı. Mevlânâ'nın bu evlilikten de Muzaffereddin ve Emir Âlim Çelebi adlı iki oğlu ile Melike Hatun adlı bir kızı dünyaya geldi.**

Bu yıllarda Anadolu'nun büyük bir kısmı Selçuklu Devleti'nin egemenliği altında idi. Konya'da bu devletin baş şehri idi. Konya sanat eserleri ile donatılmış, ilim adamları ve sanatkarlarla dolup taşmıştı. Kısaca Selçuklu Devleti en parlak devrini yaşıyordu ve Devletin hükümdarı Alâeddin Keykubâd idi. Alâeddin Keykubâd Sultanü'l-Ülemâ Bahaeddin Veled'i Karaman'dan Konya'ya davet etti ve Konya'ya yerleşmesini istedi.

Bahaeddin Veled Sultanın davetini kabul etti ve **3 Mayıs 1228 yılında ailesi ve dostları ile Konya'ya geldiler.** Sultan Alâeddin kendilerini muhteşem bir törenle karşıladı ve Altunapa (İplikçi) medresesini ikâmetlerine tahsis ettiler.

Sultanü'l-Ülemâ 12 Ocak 1231 yılında Konya'da vefat etti. Mezar yeri olarak, Selçuklu Sarayının gül Bahçesi seçildi. Halen müze olarak kullanılan Mevlânâ Dergâhındaki bugünkü yerine defn olundu.

Sultanü'l-Ülemâ ölünce, talebeleri ve müridleri bu defa Mevlânâ'nın çevresinde toplandılar. Mevlânâ'yı babasının tek varisi olarak gördüler. Gerçektende Mevlânâ büyük bir ilim ve din bilgini olmuş, İplikçi Medresesi'nde vaazlar veriyordu. Vaazları kendisini dinlemeye gelenlerle dolup taşıyordu.

Mevlânâ 15 Kasım 1244 yılında Şems-i Tebrizî ile karşılaştı. Mevlânâ Şems'de "mutlak kemâlin varlığını", cemalinde de "Tanrı nurlarını" görmüştü. Ancak beraberlikleri uzun sürmedi. Şems aniden öldü.

Mevlânâ Şems'in ölümünden sonra uzun yıllar inzivaya çekildi. Daha sonraki yıllarda Şems-i Tebrizî'nin yerini Selâhaddin Zerkûbî ve Çelebi Hüsameddin, doldurmaya çalıştılar.

Yaşamını **"Hamdım, piştım, yandım"** sözleri ile özetleyen **Mevlânâ, 17 Aralık 1273 Pazar günü hakkın rahmetine kavuştu.** Mevlânâ'nın cenaze namazını Mevlânâ'nın vasiyeti üzerine Sadreddin Konevî kıldıracaktı. Ancak Sadreddin Konevî çok sevdiği Mevlânâ'yı kaybetmeye dayanamayıp cenazede bayıldı. Bunun üzerine, Mevlânâ'nın cenaze namazını Kadı Sıraceddin kıldırdı.

Mevlânâ ölüm gününü yeniden doğuş günü olarak kabul ediyordu. O öldüğü zaman sevdiğine yani Allah'ına kavuşacaktı. Onun için Mevlânâ ölüm gününe düğün günü veya gelin gecesı manasına gelen **"Şeb-i Arûs"** demek-te ve şöyle düşünmekte idi.

Onun ölümünün ardından ah-ah, vah-vah edilip ağlanılmamalıydı. Düğün gününde tef çalmak varken, gama yer yoktu.

**"Ölümümüzden sonra mezarımızı yerde aramayınız!
Bizim mezarımız âriflerin gönüllerindedir"**

Hz. Mevlânâ

edmiştir.

Sultanü'l Ülema 12 Ocak 1231 yılında vefat edince türbedeki bugünkü yerine defnedilmiştir. Bu, gül bahçesine yapılan ilk defindir.

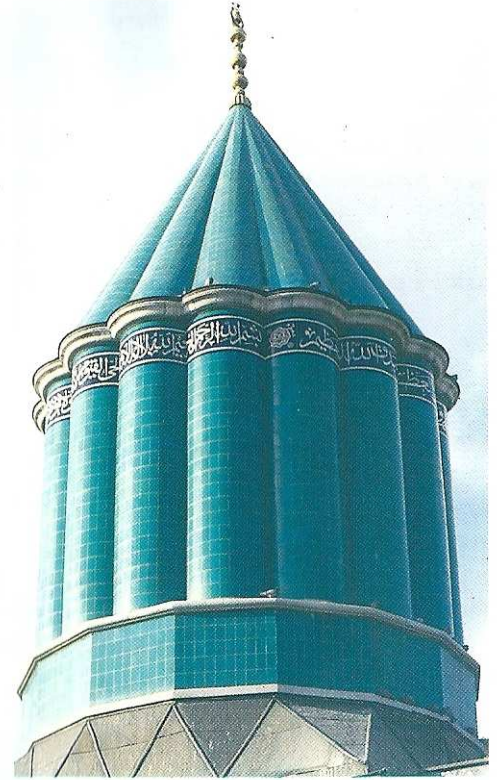
Sultanü'l Ülema'nın ölümünden sonra kendisini sevenler Mevlânâ'ya müracaat ederek babasının mezarının üzerine bir türbe yaptırmak istediklerini söylemişlerse de Mevlânâ, **"Gök Kubbe'den Daha İyi Türbe mi Olur"** diyerek bu isteği reddetmiştir. Ancak kendisi 17 Aralık 1273 yılında vefat edince Mevlânâ'nın oğlu Sultan Veled Mevlânâ'nın mezarının üzerine türbe yaptırmak isteyenlerin isteklerini kabul etmiştir. **"Kubbe-i Hadra"** (Yeşil Kubbe) denilen türbe dört fil ayağı (kalın sütun) üzerine 130.000 Selçukî Dirhemine Mimar Tebrizli Bedreddin'e yaptırılmıştır. Bu tarihten sonra İnşâî faaliyetler hiç bitmemiş, 19 yy.ın sonuna kadar parçalar halinde devam etmiştir. Bu haliyle bu bina dünyanın en müzelik binasıdır. **1273 yılında Mevlânâ'nın üzerine türbe yapımı ile başlayan inşâî faaliyet, 1854 yılında Derviş Hücrelerinin yapımı ile tamamlanmıştır.**

Mevlevî Dergâhı ve Türbe 1926 yılında **"Konya Âsâr-ı Âtîka Müzesi"** adı altında Müze olarak hizmete başlamıştır. 1954 yılında ise Müzenin teşhir-tanzimi yeniden elden geçirilmiş ve Müzinin adı **"Mevlânâ Müzesi"** olarak değiştirilmiştir.

Müze alanı bahçesi ile birlikte 6.500 m² iken, yeni istimlak edilerek Gül Bahçesi olarak düzenlenen bölümlerle birlikte 18.000 m²'ye ulaşmıştır.

Müzenin avlusuna "Dervîşân Kapısı"ndan girilir. Avlunun kuzey ve batı yönü boyunca dervîş hücreleri yer almaktadır. Güney yönü Matbah ve Hürrem Paşa Türbesi'nden sonra, Üçler Mezarlığı'na açılan Hâmûşân (Susmuşlar) kapısı ile son bulur. Avlunun doğusunda ise Sinan Paşa, Fatma Hatun ve Hasan Paşa Türbeleri ile Semâhâne, Mescit ve Mevlânâ'nın Türbesi'nin ve aile efradının mezarlarının bulunduğu ana bina yer alır.

Avluya Yavuz Sultan Selim'in 1512 yılında yaptırdığı üzeri kapalı Şadırvan ile Şeb-i Ârus (Düğün Gecesi) havuzu ve avlunun kuzey yönünde yer alan Selsebil adı verilen çeşme, ayrı bir renk katar.

Yeşil Türbe'nin dıştan görünüşü

Mevlânâ Müzesi'nin ilk müdürü M. Yusuf Akyurt'un altın yaldızla mermere oyarak yazdığı **"Konya Âsâr-ı Âtîka Müzesi"** yazısı

FÎHÎ MÂ FÎH

Fîhi Mâ Fih “Onun içindeki içindedir” manasına gelmektedir. Bu eser Mevlânâ’nın çeşitli meclislerde yaptığı sohbetlerin, oğlu Sultan Veled tarafından toplanması ile meydana gelmiştir. 61 bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerden bir kısmı, Selçuklu Veziri Süleyman Pervane’ye hitaben kaleme alınmıştır. Eserde bazı siyasi olaylara da temas edilmesi yönünden, bu eser aynı zamanda tarihi bir kaynak olarak da kabul edilmektedir.

Eserde cennet ve cehennem, dünya ve âhiret, mürşit ve mürîd, aşk ve semâ gibi konular işlenmiştir.

Hattat Mehmed Tahir Efendi'nin
1251 H. - 1835 M. tarihli levhası.

MECÂLİS-İ SEB'A (Yedi Meclis)

Mecâlis-i Seb'a, adından da anlaşılacağı üzere Mevlânâ'nın yedi meclisi'nin, yedi vaazı'nın not edilmesinden meydana gelmiştir. Mevlânâ'nın vaazları, Çelebi Hüsameddin veya oğlu Sultan Veled tarafından not edilmiş, ancak özüne dokunulmamak kaydı ile eklentiler yapılmıştır. Eserin düzenlemesi yapıldıktan sonra Mevlânâ'nın tashihinden geçmiş olması kuvvetle muhtemeldir.

Şiiri amaç değil, fikirlerini söylemede bir araç olarak kabul eden Mevlânâ, yedi meclisinde şerh ettiği Hadis'lerin konuları bakımından tasnifi şöyledir :

1. Doğru yoldan ayrılmış toplumların hangi yolla kurtulacağı.
2. Suçtan kurtuluş. Akıl yolu ile gafletten uyanış.
3. İnanç'daki kudret.
4. Tövbe edip doğru yolu bulanlar, Allah'ın sevgili kulları olurlar.
5. Bilginin değeri.
6. Gaflete dalış.
7. Aklın önemi.

Bu yedi meclis'de, asıl şerh edilen hadislerle beraber, 41 Hadis daha geçmektedir. Mevlânâ tarafından seçilen her Hadis içtimaidir. Mevlânâ yedi mecliste her bölüme “Hamd ü senâ” ve “Münacaat” ile başlamakta, açıklanacak konuları ve tasavvufi görüşlerini hikâye ve şiirlerle cazip hale getirmektedir. Bu yol Mesnevî'nin yazılışında da aynen kullanılmıştır.

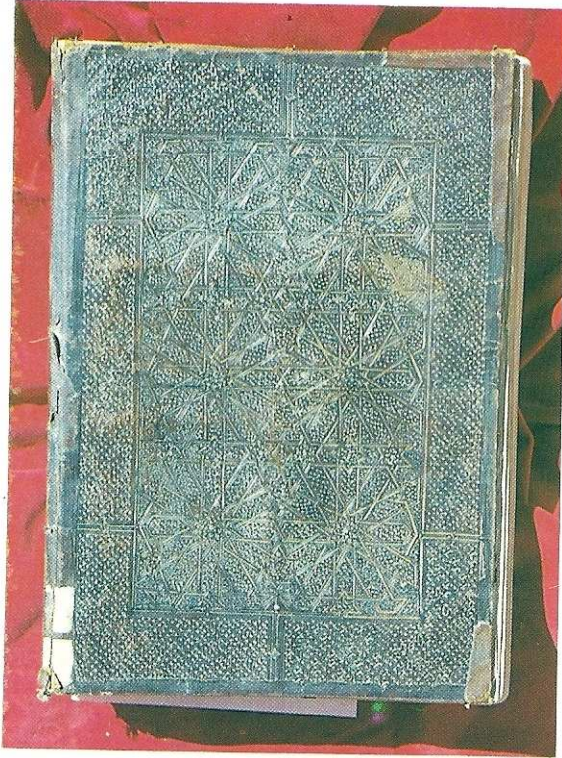
DÎVÂN-I KEBÎR

Dîvân, şairlerin şiirlerini topladıkları deftere denir. Dîvân-ı Kebîr “Büyük Defter” veya “Büyük Dîvân” manasına gelir.

Mevlânâ'nın çeşitli konularda söylediği şiirlerin tamamı bu dîvândadır. Dîvân-ı Kebîr'in dili de Farsça olmakla beraber, Mevlânâ'nın Dîvânının içinde, az sayıda Arapça, Türkçe ve Rumca şiir de vardır.

Dîvân-ı Kebîr 21 küçük dîvân (Bahîr) ile, Rubâî Dîvânı'nın bir araya getirilmesiyle oluşmuştur. Dîvân-ı Kebîr'in beyit adedi 40.000 i aşmaktadır.

Mevlânâ, Dîvân-ı Kebîr'deki bazı şiirlerini Şems Mahlası ile yazdığı için bu dîvâna, Dîvân-ı Şems de denilmektedir. Dîvânda yer alan şiirler vezin ve kafiyeler göz önüne alınarak düzenlenmiştir.

1368 tarihli Dîvân-ı Kebîr'in cilti

MEKTÛBÂT

Mevlânâ'nın başta Selçuklu Hükümdarlarına ve devrin ileri gelenlerine nasihat için, kendisinden sorulan ve halli istenilen dini ve ilmi konularda açıklayıcı bilgiler vermek için yazdığı 147 adet mektuptur.

Mevlânâ bu mektuplarında, edebî mektup yazma kaide-lerine uymamış, aynen konuştuğu gibi yazmıştır. Mektuplarında “kulunuz, bendeniz” gibi kelimelere hiç yer vermemiştir.

Hitaplarında mevki ve memuriyet adları müstesna, mektup yazdığı kişinin aklına, inancına ve yaptığı iyi işlere göre kendisine hangi hitap tarzı yakışıyorsa o sözlerle ve o vasıflarla hitap etmiştir.

MEVLÂNÂ'NIN ESERLERİ

MESNEVÎ

Mesnevî, klâsik doğu edebiyatında, bir şiir tarzının adıdır. Bu tarzla yazılan şiirlerde, her beytin 2 mısraı kendi arasında kafiyeleşir. Bir beytin kafiyesinin kendisinden önce gelen beyitlerle de, kendisinden sonra gelen beyitlerle de uyumu gerekmez. Bu nedenle uzun sürecek konular veya hikâyeler şiir yoluyla söylenilecekse, kafiye kolaylığı nedeniyle mesnevî tarzı seçilirdi. Bu suretle şiir, beyit beyit sürüp giderdi.

Mesnevî her ne kadar klâsik doğu şiirinin bir şiir tarzı ise de “**Mesnevî**” denildiği zaman akla “Mevlânâ’nın Mesnevî’si” gelir.

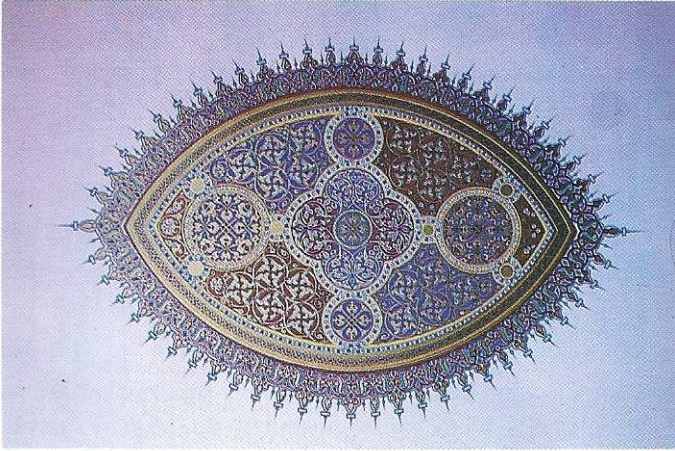
Mevlânâ Mesnevî’yi Çelebi Hüsameddin’in isteği üzerine yazmıştır. Kâtibi Çelebi Hüsameddin’in yazdığına göre, Mevlânâ Mesnevî beyitlerini Meram’da gezerken, otururken, yürürken hatta sema ederken söylemiş, Çelebi Hüsameddin’de yazarmış.

Mesnevî’nin dili Farsça’dır. Halen Mevlânâ Müzesi’nde teşhirde bulunan 1278 tarihli, elde bulunan en eski Mesnevî nüshasına göre, **beyit sayısı 25.618** dir. Bu Mesnevî nüshası Mevlânâ’dan sonra bu konuda en yetkili iki isim olan oğlu Sultan Veled’in ve kâtibi Çelebi Hüsameddin’in tashihlerinden geçmiş olması nedeniyle aynı zamanda en sağlam nüshadır.

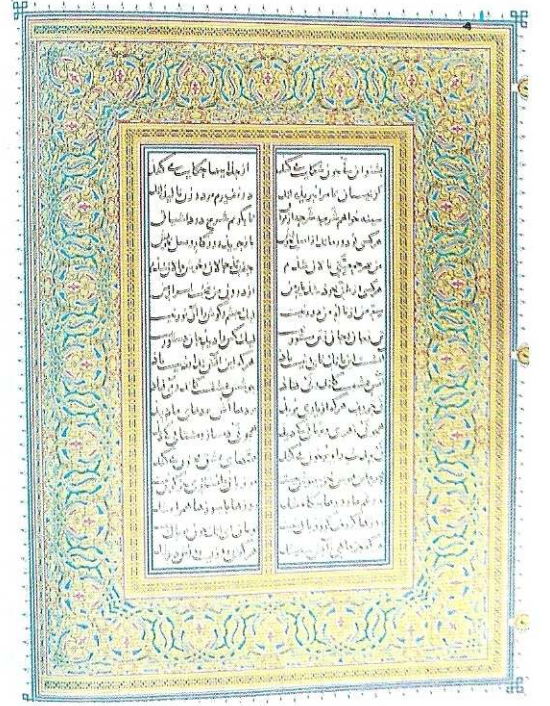
Mesnevî’nin vezni :

Fâ i lâ tûn- Fâ i lâ tûn - Fâ i lûn’dür.

Mevlânâ 6 büyük cilt olan Mesnevî’sinde, tasavvufî fikir ve düşüncelerini, birbirine ulanmış hikâyeler halinde anlatmaktadır.

1278 tarihli Mesnevî’den tezhipli bir sahife

1278 tarihli Mesnevî’nin ilk sahifesi

TİLÂVET ODASI

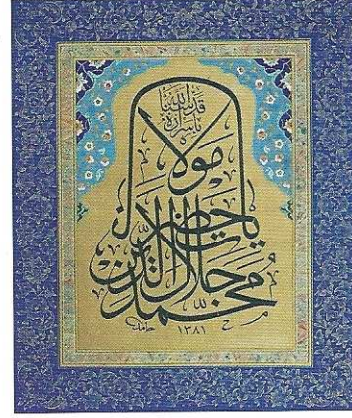
Tilâvet Arapça bir kelime olup, Kur'ân-ı Kerîm'i güzel sesle ve usulüne uygun olarak okunması anlamına gelir. Geçmişte bu odada Kur'an-ı Kerîm okunulduğu için buraya Tilâvet Odası denilmiştir. Halen Hat Dairesi olarak kullanılmaktadır.

Hat Dairesinde Mahmud Celâleddin, Mustafa Rakım, Hulûsi, Yesarîzâde gibi devirlerinin meşhur hattatlarının levhaları yanında, Sultan II. Mahmud'un yazdığı altın kabartma bir levha da yer almaktadır.

Burada bulunan Yesarîzâde Mustafa İzzed Efendinin hattı ile yazılmış levhada yer alan Molla Câmi'ye ait Farsça beyitte ise şöyle denilmiştir.

**Kâbetü'l-uşşâk bâşed in mekâm
Her ki nakıs amed incâ şud tamâm**

(Bu makam aşıkların kâbesi oldu
Buraya noksan gelen tamamlanır.)

Hattat Hamid Aytaç'ın 1381 H -
1961 M. tarihli levhası

Tilâvet odasından bir
görünüm

HUZUR-I PÎR - (TÜRBE)

Türbe salonuna Sokullu Mehmed Paşa'nın oğlu Hasan Paşa'nın 1599 yılında yaptırdığı gümüş kapıdan girilir. Burada bulunan iki vitrin içerisinde Mevlânâ'nın meşhur eserlerinden Mesnevî'nin ve Dîvân-ı Kebîr'in en eski nüshaları sergilenmektedir. Türbe salonunu 3 küçük kubbe örter. Üçüncü kubbeye post kubbesi de denilir ve yeşil kubbeye kuzey yönünden bitişiktir.

Türbe salonu doğuda, güneyde ve kuzeyde yüksekçe bir set ile çevrilir. Kuzeyde iki parça halinde yer alan yüksek setlerde 6 Horasan Erinin Sandukaları yer almaktadır. Horasan Erleri'nin hemen ayak ucunda ise, İlhanlı Hükümdarı Ebu Said Bahadır Han için yapılmış Nisan Tası sergilenmektedir.

Yine burada yer alan iki levha, Mevlânâ'nın felsefesini ve düşünce sistemini açıklaması açısından mühimdir.

1. Levha Türkçedir ve şöyledir;

“Ya olduğun gibi görün

Ya görüldüğün gibi ol”

Hız. Mevlânâ

2. Levha ise Mevlânâ'nın farsça bir rubâî'sidir. Rubâî'nin Türkçe çevirisi şöyledir :

“Gel, Gel, ne olursan ol gel

İster kâfir, ister mecusi, ister puta tapan ol gel

Bizim dergâhımız ümitsizlik dergâhı değildir

Yüz kerre tövbeni bozmuş olsan da, yine gel”

Hız. Mevlânâ

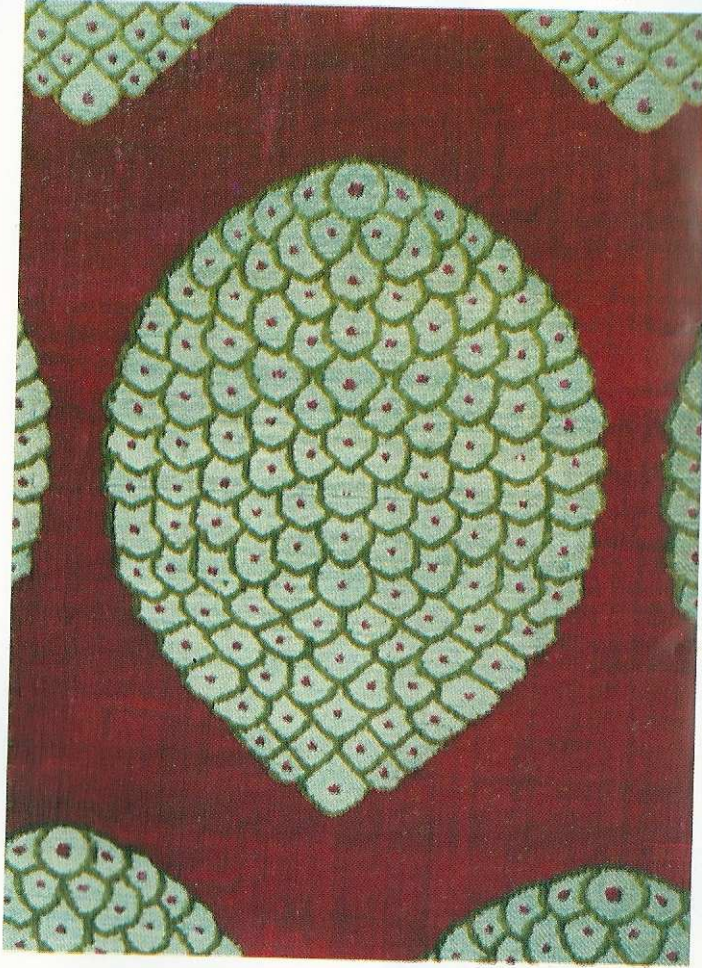

Horasan Erleri ve Nisan Tası'ndan bir görünüm

Hasan Paşa'nın yaptırdığı Gümüş Kapı

Bu hücrelerin koridora açılan pencere ve kapı boşluklarına yapılan vitrinlerde ise Mevlevî Etnoğrafyasına ait Pazarcı Maşası, Mütteka, Nefir gibi Dergâhtan müzeye nakledilen tarihi nitelikteki eşyalarla, müze koleksiyonunda yer alan son derece değerli Bursa Kumaşları sergilenmektedir.

Çatma Kadife - Bursa XVI.yy

Çatma Kadife - Bursa XVI.yy

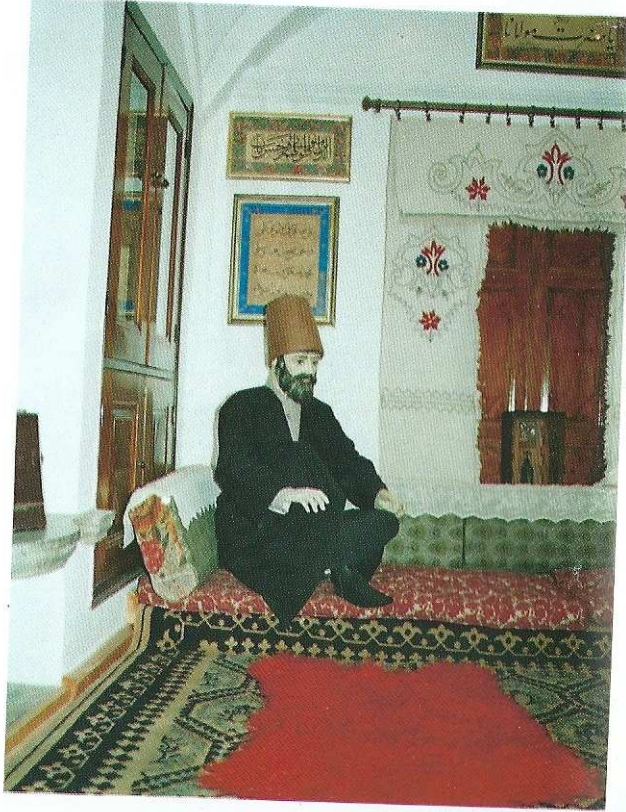
Çatma Kadife - Bursa XVI.yy

KUMAŞ BÖLÜMÜ - DERVİŞ HÜCRELERİ

Mevlânâ Dergâhının ön avlusunun batı ve kuzey yönünü çevreleyen, her birinde bir küçük kubbe ve balkonlu 17 hücre bulunmaktadır. Bu hücreler Padişah III. Murat tarafından 1584 yılında Dervişlerin ikâmeti için yaptırılmıştır.

Bu hücrelerden giriş kapısının sağında kalan dört hücre, halen gişe ve idare binası olarak kullanılmaktadır. Girişin solunda kalan 13 hücrenin baştan iki tanesi Postnişin ve Mesnevî-hân hücreleri olarak, orjinal eşyalarıyla teşhir edilmiştir.

En sondaki iki hücre ise değerli kitap koleksiyonlarını müzemize hediye eden Rahmetli Abdülbakî Gölpazarlı ile Dr. Mehmet Önder'in kitaplarına tahsis edilmiştir. Halen kütüphane olarak hizmet vermektedirler.

Postnişin Hücresinden bir görünüm

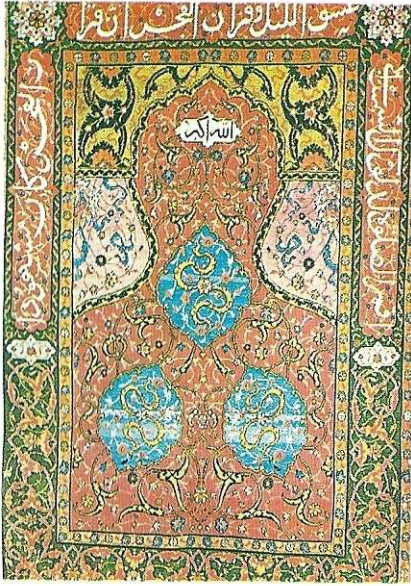

Mesnevî-hân Hücresinden bir görünüm

MESCİD

Mescid'e Çerağ Kapısı'ndan girildiği gibi, mezarların bulunduğu Huzûr-ı Pîr bölümünden de girilir. Bu bölümde müezzin mahfili ve Mesnevîhân Kürsü'sü orjinal halleriyle muhafaza edilmektedir.

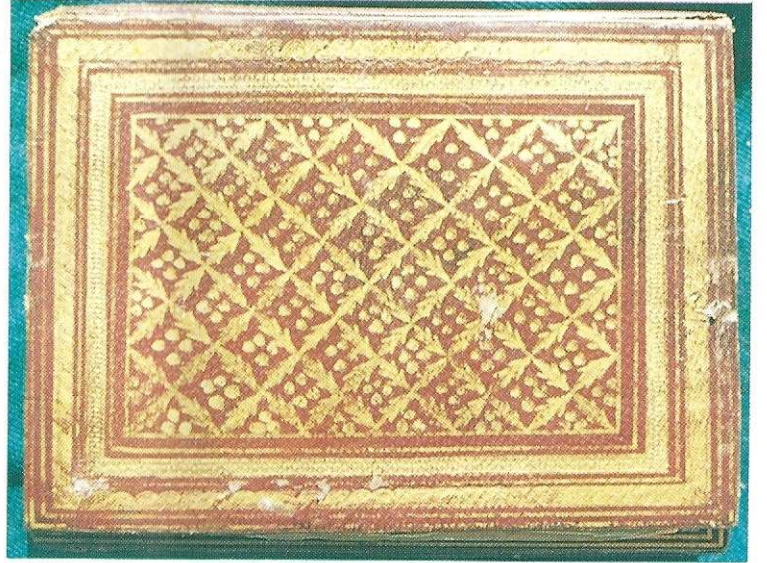
Mescid'in güney duvarı üzerinde çok değerli halı ve ahşap kapı numuneleri sergilenirken, Mescid içerisine serpiştirilen 10 adet vitrinde de çok değerli cilt, hat ve tezhip numuneleri sergilenmektedir.

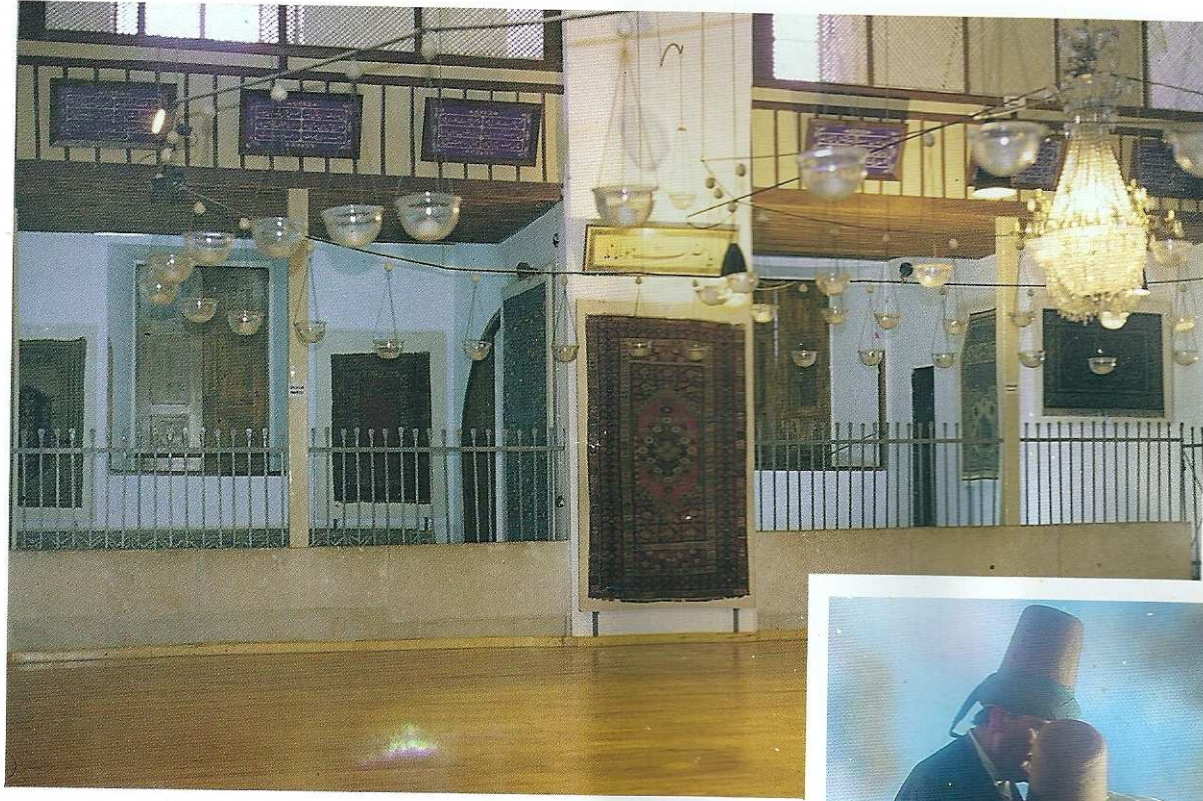
16.yy.'la tarihlenen bir halı

Semâ Töreni

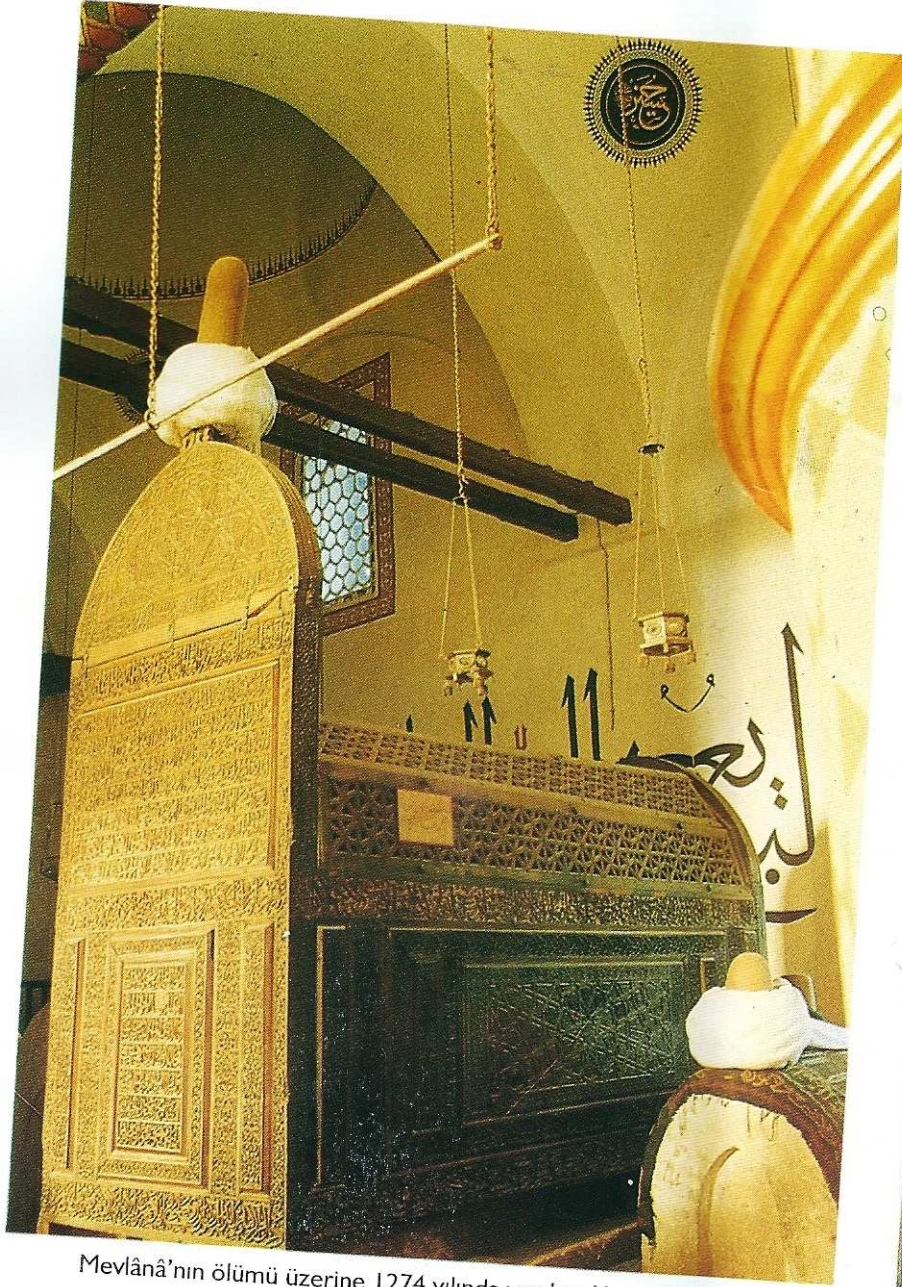
19. yy.'da yapılmış bir cilt kapağı

SEMÂ-HÂNE

Semâhâne Bölümü, Mecsîd Bölümü ile birlikte XVI. yy. da Kanunî Sultan Süleyman tarafından yaptırılmıştır. Semâhâne'de Semâ, 1926 yılında Dergâh müze oluncaya kadar devam etmiştir. Semâhâne'de yer alan Naat Kürsüsü ve müzisyenlerin oturdukları Mutrib Hücresi ile erkekler ve hanımlara ait Mahfiller orjinal halleri ile korunurken, Semâhâne'nin uygun duvarlarında tarihi halılar ve yine vitrinler içerisinde madeni ve ahşap eserlerle Mevlevî musiki aletleri sergilenmektedir.

Mevlânâ'nın ölümü üzerine 1274 yılında yapılan Ahşap Sanduka

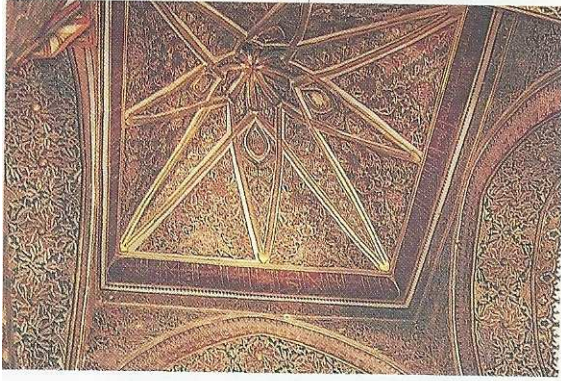
Halen Mevlânâ'nın babası Bahâeddin Veled'in üzerinde bulunan ve bazı kişilerin "**Oğlu Gelince Babası Ayğa Kalkmış**" dedikleri sanduka ise, bir Selçuklu şaheseri olup, 1274 yılında Mevlânâ için yaptırılmıştır. Kanunî Sultan Süleyman, Mevlânâ ve oğlu Sultan Veled'in mezarları üzerine 1565 yılında yeni bir mermer sanduka yaptırınca, Ahşap sanduka buradan kaldırılmış ve sandukası olmayan Mevlânâ'nın babasının mezarının üzerine konulmuştur.

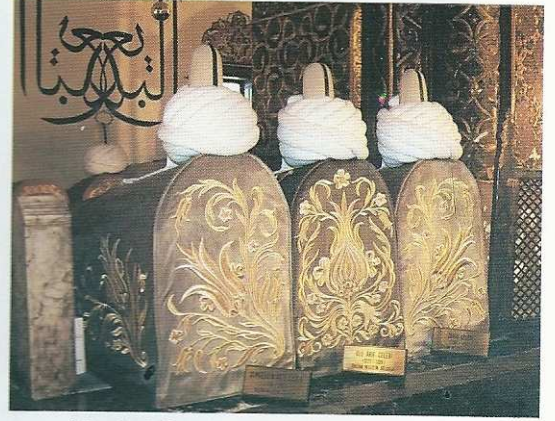
Ahşap Sandukadan detay

Sultan Abdülhamid II.'nin yaptırdığı Pûşîde ile örtülmüş Mevlâna ve Oğlu Sultan Veled'in sandukaları

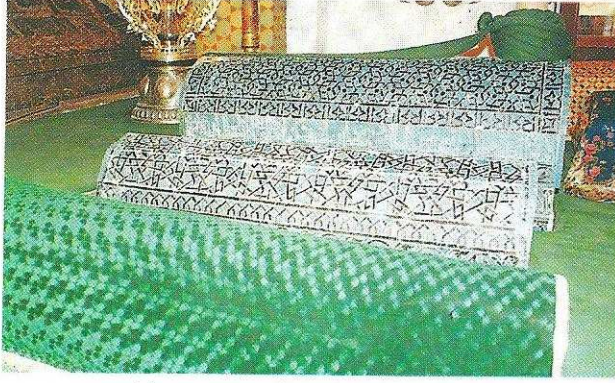
Yeşil Türbe'nin içten görünümü

Ulu Arif Çelebi ve kardeşlerinin mezarları

Türbe salonunu doğuda ve güneyde çevreleyen yüksekçe set üzerinde 65 mezar bulunmaktadır. Bu mezarların 10'u Çelebi Hüsameddin, Selahaddin Zerkubî ve Şeyh Kerimüddin gibi mevlevî büyüklerine aittir. Geriye kalan 55 mezar Mevlânâ'nın soyundan gelen erkek ve hanımlara aittir.

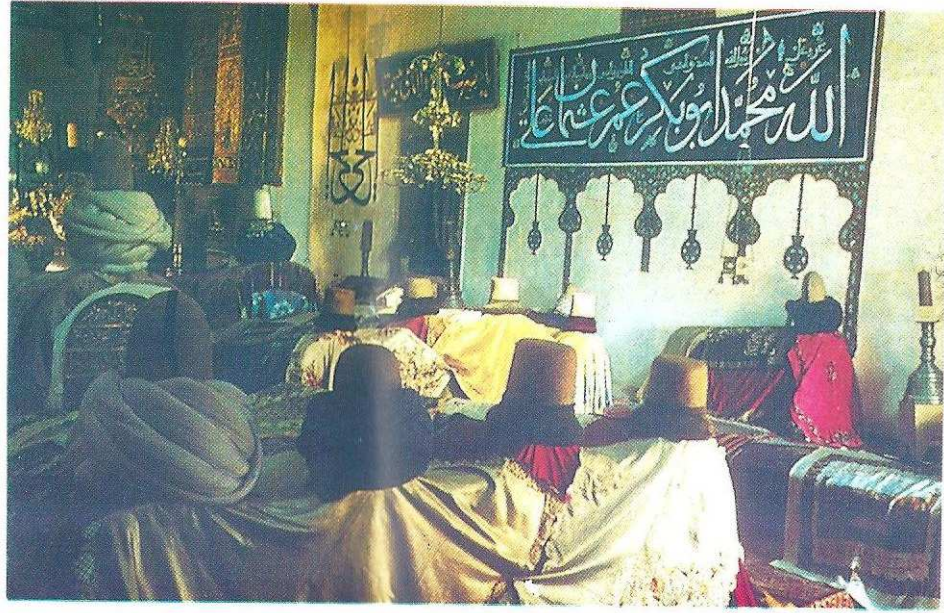
Mevlânâ'nın soyundan gelen 11 hanıma ait mezar sandukalarının üzerlerine sikke konulmamıştır.

Hanım mezarlarından görünüm

Destarlı Mevlevî Sikkesi

Dergâhın içerisinde yer alan mezarlardan görünüm

MATBAH BÖLÜMÜ

Matbah müzenin güney batı köşesinde yer alır. 1584 yılında Sultan III. Murat tarafından yaptırılmıştır. Dergâhın müzeye dönüştürüldüğü 1926 yılına kadar yemek ihtiyacı burada karşılanıyordu.

Bu bölüm 1990 yılında yapılan onarımlardan sonra teşhir tanzimi mankenler ile yeniden yapılmıştır. Matbah'ın asıl işlevi olan yemek yapmak ve somat denilen sofrada yemek yeme adabı, mankenlerle anlatılmaya çalışılmıştır. Matbah'ın diğer işlevlerinden olan Nev-niyâz denilen mevlevî aday adayı Saka Postu üzerinde otururken, Sêmâ talim çivisi yanında ise Semâ Dedesi'nin Can tabir edilen Mevlevî Derviş adayına semâ talim ettirirken anlatılmaya çalışılmıştır.

Kazinci Dede

Somat denilen Mevlevî sofrası